

odnosno s „osnivačkom populacijom“ (Gründerpopulation, grounder population), kojoj MAYR daje iznimno veliko značenje u evoluciji novih vrsta. Ako Gouldova punktualna teorija dovodi jednu točku u rasprostranjenju vrste kao izvor nove vrste onda to odgovara jednoj oplodenoj ženki na izoliranoj periferiji areala, od koje - ako uspije - može brzo nastati homozigotna populacija kao izlazište znatnije promijenjene forme nego što je to moguće u velikim populacijama, kako su to početkom stoljeća tvrdili Fischer, Haldane i toliki drugi na temelju matematičkih zaključaka.

Zanimalo bi nas hoće li se Mayr upustiti u polemiku s Iljom PRIGORINOM, čemu do sada nije bilo razloga jer njegova knjiga „Dialog mit der Natur“ (u prijevodu Piper 1986) samo površno tangira evoluciju u kontekstu s općim problemima znanosti, ali ono što najavljuju neki tjednici u svojim naučnim prikazima (Die Weltwoche 24, 1997, 12. Juni) imalo bi itekako uvjeta za ozbiljnu diskusiju.

Z. Lorković, Zagreb

KARSHOLT, Ole, Józef RAZOWSKI (Editors): The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. Apollo Books. Stenstrup, Denmark. 1996. 380 pp. A-4 Format. 490,- DK.

Konačno smo, nakon mnogih pojedinačnih izdanja, dobili cjeloviti popis i rasprostranjenost svih leptira Europe od Atlantika do Urala, od najprimitivnijih do najnaprednijih (što su začudo Arctiidae), koliko je to moguće u jedinstvenom tabelarnom poretku. Popis je sastavljen prema novijoj klasifikaciji nadporodica, porodica i podporodica sa svim rodovima i vrstama bez podvrsta, po sistemu klasifikacije samo od rodova na više danskog zoologa i entomologa N. P. KRISTENSENA. Ta se lista, doduše, nalazi još u tisku, ali se očekuje da će biti najprihvatljivija između mnogih drugih pokušaja sistematizacije. Navedeno je 8.470 vrsta Lepidoptera iz 1.680 rodova, 85 porodica i 31 nadporodice iz 32 zemlje Europe pri čemu je sudjelovalo 40-tak specijalista od kojih su četvorica umrli tijekom obrade. Od danjih leptira nabrojena je 441 vrsta ili samo 5,21% europskih vrsta, pa se tek može zamisliti koliko bi vrsta trebalo biti na cijelome svijetu ako se računa da samo danjih leptira ima oko 15.000 vrsta.

Rasprostranjenost je prikazana u vrlo preglednoj tabeli na 280 stranica pri čemu prisutnost svake vrste u nekoj od „zemalja“ nije označena samo uobičajenim znakom +, nego s dvoslovnom kraticom imena dotične „zemlje“ tako da se odmah može očitati o kojoj se državi ili zemlji radi. Pod zajedničkom oznakom EE („Istočna Europa“) navedene su četiri države bivšeg SSSR-a. Među „zemlje“ uključena su i četiri velika sredozemna otoka Korzika, Sardinija, Sicilija i Kreta, a izostavljeni su Azori, Kanari, Madeira i drugi. Neki zamjeraju da nije posebno iskazano i šest većih grčkih otoka u Egejskom moru, jer baš oni sadrže veći broj endema, osobito Satyrinae rodova *Maniola* i *Hipparchia*, što bi bilo utoliko opravdano jer su otoci najdjelotvorniji zemljopisni izolacijski čimbenik za koji nije uvijek lako odrediti da li je i specijacijski. Na kraju knjige nalazi se na još 40 stranica po 30-50 raznih opaski na svakoj, najviše o sinonimiji, ali i o mnogim drugim neriješenim pitanjima iz čega je vidljivo da projekt još ni izdaleka nije blizu kraja, najviše - dakako - što se tiče Microlepidoptera. Neke državne promjene izvršene u posljednje vrijeme nisu više mogle biti provedene, osim djelomično bivšeg SSSR-a, ni za bivšu Jugoslaviju, ali je pitanje odakle toliko „YU“ podataka kada u veoma manjkavom popisu literature nema ni jednoga od autora tadašnje Jugoslavije.

Zbog toga nismo u ovom letimičnom prikazu ulazili u detalje, no pitamo se ipak zašto u knjizi nije za Jugoslaviju navedena prisutnost vrsta *Pyrgus cacaliae*, *P. cirsii*, *Gonepteryx cleopatra*, *Lycaena thetis* i *Maculinea alcon*, koje se nalaze kod Jakašica, ali upravo začuđuje da nije navedena prisutnost ni nekoliko štetnih vrsta *Microsa*, od kojih se neki u b. Jugoslaviji odnosno u Hrvatskoj pojavljuju masovno. Osim toga trebalo bi ipak ispraviti da godina objavljivanja *Pteris balcana* Lorković nije 1970. nego 1968., kako je navode JAKŠIĆ i EITSCHBERGER, a za *Erebia calcaria* Lorković nije 1949. nego 1953., kako je kod JAKŠIĆa i HIGGINS-RILEY-a. Možda zato što je kariotip bio opisan već 1948. O nekom drugom izostavljanju bit će govora na drugom mjestu.

Unatoč svemu, knjiga je vrlo važan i neophodan priručnik za svakoga tko se bavi europskim leptirima.

Z. Lorković, Zagreb

US, A. Peter: Favna ortopteroidnih insektov Slovenije (Fauna of Orthopteroidea in Slovenia). Uredil in ilustriral Sergej D. MATVEJEV po rukopisu iz 1976. leta. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), dela 32. Biološki inštitut Jovana Hadžija, 12. Ljubljana 1992. I-VI, 1-314.

Peter A. Us završio je rukopis tik pred smrt i SAZU ga je prihvatila za objavljivanje 1976. godine. No, tiskanje se više puta odgađalo, prvenstveno iz financijskih razloga.

Radeći kasnije na „Crvenoj knjizi“ ugroženih vrsta Orthopteroidea Slovenije, Sergej D. MATVEJEV ustanovio je, tada više nego prije, veliku vrijednost Usove monografije, utoliko više jer u Sloveniji nitko nije nastavio proučavanje te skupine kukaca.

Peter A. Us rodio se 1897. god. u Aleksandriji, blizu Dnjeprodzeržinskog jezera u Ukrajini. Diplomirao je 1926. god. u Ljubljani, a dvije godine kasnije i doktorirao kod J. Hadžija. Službovao je u Prokuplju i Pirotu od 1926-1948., te u Ljubljani 1948-1966. Umro je u Ljubljani 1977. godine. Napisao je 15 znanstvenih rasprava i veliki niz stručnih i popularno-znanstvenih priloga. Jedna je nova podvrsta njemu u čast prozvana *Eupholidoptera chabrii* usi Adamović, 1972. (Tettigoniidae).

Ovo je njegovo posljednje i, kako je sam s pravom smatrao, životno djelo. Međutim, u rukopisu je ostalo neriješeno pitanje crteža kao sastavnog dijela tablica za determinaciju. Doduše, Us je rukopisu priložio kvalitetne fotografije Karmen Narobe za svaku vrstu suhog kukca, ali one nisu mogle prikazati dovoljno jasno važne detalje, za neke je tablice samo skicirao morfološke značajke građe tijela, dok je za druge neuspješno kopirao iz knjiga. U pripremi rukopisa za tisak, bilo je potrebno sve to prerasati i dopuniti drugim crtežima i fotografijama, piše S. D. MATVEJEV u svom predgovoru 1991. god. i za to mu pripada neprijeporno priznanje i zaslužena pohvala. Sam je autor u svom predgovoru iz 1976. god., među ostalim, prikazao ukratko povijest proučavanja faune Orthopteroidea Slovenije. Po njemu, prvi je istraživač bio BRUNNER v. Wattenwyl (1861.) koji je naveo 4 vrste. Stvarno nas jako začuđuje da se pri tom ne spominje djelo I. A. SCOPOLIJA iz 1763. god. „Entomologia Carniolica etc.“ u kojem je skoro 100 godina prije opisana 1 vrsta iz roda *Forficula*, 2 vrste iz roda *Blatta* i 15 vrsta iz roda *Gryllus*, ukupno 18 vrsta, koje su se tada još ubrajale u kornjaše (Coleoptera). Od njih je u Usovoj knjizi obrađeno 14 vrsta. Dapače, u knjizi se opisuje npr. *Oecanthus pellucens* Scopoli, 1763., pa se citira i stranica iz Scopolijeve knjige. Istovremeno se u literaturi navodi djelo M. Padewietha iz 1900. god. u kojem je još tada pisalo da je Scopoli zaista prvi skupljao Orthopteroidea u Kranjskoj i Istri.

U knjizi je P. A. Us opisao 170 vrsta, koje su raspoređene ovako: Blattoptera (14 vrsta), Mantoptera (2), Isoptera (2), Embioptera (1), Phasmoptera (1), Orthoptera (144) i Dermaptera (6). Najbolje je istražena gorenjska, djelomično Notranjska i Primorska, manje Štajerska i Dolenjska, a neistražene su Koruška i Prekmurje. Zato on smatra da bi se ovom broju moglo dodati još 20-30 vrsta. U rodovima Isoptera i Embioptera ne treba očekivati nalaze novih vrsta, a među Phasmoptera možda jedna vrsta. Nove bi se vrste moglo naći među bogomoljkama (Mantoptera). Najviše novih vrsta moglo bi se naći u porodicama ravnokrilaca s dugim ticalima (Tettigoniidae i Gryllidae), posebno pak među onima s kratkim ticalima (Acrididae).

U općem dijelu knjige navodi se, među ostalim, da je uglavnom primijenjen sistem po BEY-BIENKU, 1964. Poglavlje „Terenski rad, skupljanje i sastavljanje zbirki“ (3 str.) svakako će biti korisno onima koji će proučavati tu skupinu kukaca.

Taksonomski dio počinje s tablicama za određivanje redova i podredova, zatim se opisuje građa tijela za svaki od 7 spomenutih redova te njihova ekologija. Na isti se način dalje raščlanjuje građa na niže sistematske jedinice sve do vrste. Svaka je vrsta navedena s punim znanstvenim oznakama, uključujući autora taksona, godinu imenovanja, sinonime kao i izvorni literaturni podatak. Osim morfološkog opisa pojedine vrste i njene biologije navode se i ekološki momenti te opća rasprostranjenost, rasprostranjenost na području bivše Jugoslavije, i naravno detaljnije za Sloveniju.

Zbog toga je ovo djelo ne samo zanimljivo nego i važno za poznavanje rasprostranjenosti ovih kukaca i u Hrvatskoj.

U dodatnom zaključku iz 1992. god. S. A. Matvejev posvećuje 5 stranica novijim proučavanjima ekologije i biogeografije Slovenije. Naime, u međuvremenu je, nakon završetka Usove monografije, izrađena „Karta bioma Slovenije“ (MATVEJEV, S. D., PUNCER, I. J., 1986.), a objavljene su i druge publikacije o ekološkim karakteristikama areala. Za svaku ekološki dobro proučenu vrstu Orthopteroidea (i drugih životinja) te karte omogućuju postavljanje sheme potencijalne rasprostranjenosti. Na temelju Usovih podataka o rasprostranjenosti Orthopteroidea u Sloveniji, Matvejeve analizirao i razvrstao ravnokrilce u biome (prirodne tipove ekološki srodnih staništa) koji su danas kao cjeline zaštićeni u Sloveniji.

Ustanovljene su ugrožene skupine kako ih predviđa Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUNC). Od 170 vrsta Orthopteroidea Slovenije čak je 91 vrsta (53%) zaštićena. Kao slovenski subendem smatra se *Chorthippus alticola* Ramme. Detaljno su opisane metode proučavanja i zaštita ravnokrilaca. Grafički je prikazan „granični transekt“ kao temeljna numerička jedinica za određivanje strukture „ortopterocezoze“ istraživanog staništa. Osim već istaknute zasluge za izdavanje Usove monografije, ovaj dodatak MATVEJEVA daje knjizi još posebnu vrijednost.

Svi predgovori i zaključci pisani su, osim na slovenskom, još i na engleskom jeziku.

Popis literature sadrži blizu 100 bibliografskih jedinica. Na kraju se nalazi registar morfoloških izraza, registar rodova, vrsta i sinonima te 8 fotografija. Ima dosta ispravljenih, ali i neispravljenih tiskarskih pogrešaka.

B. Britvec, Zagreb

IN MEMORIAM

Dr. Rizo SIJARIĆ 1937. - 1993.

Zločinačko nasilje i strašna razaranja ovoga divljačkog rata odnijela su jednu žrtvu među našim znanstvenicima, dra Rizu SIJARIĆa, uglednog entomologa Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, stalnog suradnika Godišnjaka toga muzeja, te plodnog popularizatora prirodoslovlja i organizatora Istraživačkog centra Bosne i Hercegovine, ostavivši za tko zna koliko vremena prazno mjesto među entomolozima Bosne i Hercegovine.

Rizo Sijarić rođen je 15. lipnja 1937. god. u selu Godijevu kraj Bijelog polja u Sandžaku, gdje je započeo školovanje, nastavio gimnaziju u Ivangradu, a završio u Travniku, gdje je i maturirao. God. 1962. diplomirao je na grupi Biologija Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Sarajevu. Nakon kratkog službovanja kao srednjoškolski nastavnik u Zenici, postavljen je 1964. za kustosa - entomologa u Zemaljskom muzeju BiH, gdje ga je 6. prosinca 1993. g. zatekla i smrt od neprijateljske granate na putu u muzej u svakodnevnoj namjeri da popravi krovšte muzeja i spasi zbirke od prokišnjavanja nastalog baš od bombaških napadaja mržnjom zaslepljenih razarača.

R. Sijarić se brzo uveo u posao, pa je već 1966. objavio svoj prvi orijentacioni rad, renovirani popis danjih leptira (*Rhopalocera*) koje je zatekao u zbirkama muzeja. Godine 1968. publicira svoj magistarski rad, koji je branio na fakultetu u Zagrebu kod prof. Lorkovića na kojega se oslonio u svojim daljnjim istraživanjima. God. 1974. obranio je doktorsku disertaciju "Faktori geografske varijabilnosti nekih karakterističnih vrsta *Rhopalocera* Bosne i Hercegovine", a takova zoogeografska, faunistička i ekološka istraživanja ostala su glavna tema daljnjih Sijarićevih istraživanja. Prvih je godina s muzejskom ekipom pod vodstvom dr. Željke Bjelčić obišao neka područja i planine, a kasnije je istražio gotovo cijelu Bosnu i Hercegovinu i postao vrstan poznavalac *Rhopalocera* te zemlje, a posebno u suvremenom povezivanju njihovih odnosa s geografskim, klimatskim i vegetacijskim osebinama. To mu omogućuje kauzalno sagledavanje rasprostranjenosti pojedinih vrsta ili podvrsta, odnosno faunističkih elemenata na karti Bosne i Hercegovine, što je uz uvažavanje historijskog momenta konačni cilj faunističkih istraživanja. Velika je većina njegovih radova takvoga pionirskog karaktera za leptire, čime se je dobio jasan uvid u faunističku diferencijaciju ne samo Bosne i Hercegovine, nego i šire. U tom je pogledu najprije precizirao razvojnu liniju ili prijelaznu zonu između montanih i mediteranskih faunističkih elemenata *Rhopalocera* (na teritoriju BiH) koja se podudara s geografskim i klimatskim faktorima, a primjenjiva je i za životinjski svijet te republike općenito. Njegova je posebna zasluga da je najprije obradio zapadnu Bosnu, koja je do tada bila